

Mobning 2004 - En undersøgelse i 7. klasse

Undersøgelsen er foretaget i et samarbejde mellem:

Børnerådet
Vesterbrogade 35A
1620 København V
Tlf.: 3378 3300
Fax: 3378 3301
E-mail: brd@brd.dk
Hjemmeside: www.brd.dk

Dansk Center for Undervisningsmiljø
Postboks 2077, Blommevej 40,
8900 Randers
Tlf.: 722 654 00
Fax: 722 654 01
E-mail: dcum@dcum.dk
Hjemmeside: www.dcum.dk

Undersøgelsens styregruppe:

Mia Malmstrøm, cand.mag., Dansk Center for Undervisningsmiljø
Thomas Willer, cand.scient.soc., Børnerådets sekretariat
Søren Gade Hansen, cand.jur., Børnerådets sekretariat

Dataindsamling og analyse: Thomas Willer

Tekst: Thomas Willer og Søren Gade Hansen

Udgiver: Børnerådet

Tryk: Socialministeriet

ISBN: 87-90946-25-1

1. oplag. Marts 2004. 1000 ex.

Teksten kan hentes på Børnerådets hjemmeside: www.brd.dk og
på Dansk Center for Undervisningsmiljø's hjemmeside: www.dcum.dk.

Fås også ved henvendelse til Dansk Center for Undervisningsmiljø eller Børnerådet. For bestilling af rapporter opkræves et ekspeditionsgebyr på 20 kr. Hvis porto overstiger 15 kr. bliver denne også opkrævet.

Copyright Børnerådet og Dansk Center for Undervisningsmiljø.
Må kopieres med kildeangivelse.

Børnerådet har etableret et Børne- & Ungepanel, som besvarer rådets spørgeskemaer via Internettet. Her er tale om en nyskabelse til fremme af en direkte og tidssvarende kommunikationsform mellem Børnerådet og børn og unge. Panelet består af 76 klasser med 1.538 elever på 7.klassetrin.

Mobning 2004

En undersøgelse i 7. klasse

København 2004

Mobning 2004. En undersøgelse i 7. klasse.

Forord

Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) og Børnerådet indledte i efteråret 2003 et samarbejde om en undersøgelse i Børnerådets Børne- & Ungepanel. Resultaterne af undersøgelsen fremgår af nærværende rapport "Mobning 2004. En undersøgelse i 7. klasse."

Baggrunden for samarbejdet var et fælles ønske om at uddybe den tilgængelige viden om fænomenet mobning for hermed at kvalificere indsatsen for trivselen i skolerne. Udgangspunktet har været en respekt for de følelser og oplevelser, som eleverne giver udtryk for. Særligt har vi ønsket at undersøge de sociale processer, der kan føre til enten mobning eller til øget trivsel, herunder lærerens rolle og samspil med den enkelte elev. Resultaterne har begrundet denne interesse for lærerens rolle: Det fremgår med tydelighed, at den personlige kontakt mellem den enkelte elev og læreren lader en del tilbage at ønske. Alt for mange elever oplever, at de ikke kan betro sig til deres lærer, og at lærerne ikke hjælper, når det kniber. En hel del oplever endda, at en lærer aktivt har mobbet elever!

Den gode nyhed er, at vi også med denne undersøgelse kan bekræfte den positive udvikling: Indsatsen mod mobning er begyndt at få virkning, siden der for alvor kom gang i sagerne for omkring 5 år siden.

Der forestår endnu et stort arbejde for skolerne og lærerne på dette område, og det drejer sig bl.a. om at udvikle de professionelle personlige kompetencer. Lærerne må blive bedre til at rumme eleverne, til at medvirke til øget selvværdsoplevelse og til at møde alle børn med mere anerkendelse. Det vil først og fremmest komme de svageste elever til gode, netop dem, der stadig lider mest under mobningens forbandelse.

DCUM og Børnerådet takker de elever og lærere, der har stillet sig til rådighed for interviews og besvaret spørgeskemaer. Vi håber, at vi med resultaterne af deres arbejde kan medvirke til at skabe en skole, hvor alle trives bedre.

Ole Juhl
Centerleder
Dansk Center for Undervisningsmiljø

Klaus Wilmann
Formand for Børnerådet

RESULTATER OG KONKLUSIONER	8
MOBNING I 7. KLASSE – FAKTA	12
OMFANGET AF MOBNING	12
MOBBERNE	14
HVEM MOBBER?	16
HVEM BLIVER MOBBET ?	17
HVORNÅR FOREGÅR MOBNINGEN?	19
HVOR FOREGÅR MOBNINGEN?	19
MOBNINGENS KARAKTER	19
OPSUMMERING	21
OPLEVELSEN AF MOBNING	22
MOTIVERNE FOR MOBNING	22
OPLEVELSEN VED AT MOBBE	23
HVORDAN OPLEVES DET AT BLIVE MOBBET?	24
DE PASSIVE TILSKUERE	26
OPSUMMERING	26
DET SOCIALE MILJØ	28
ATMOSFÆREN I KLASSEN	28
ET OMSORGSFULDT MILJØ	31
KLIKER	32
OPSUMMERING	32
DE VOKSNES ROLLE	34
FORÆLDRENE'S ROLLE	35
LÆRERNE'S ROLLE	36
OPSUMMERING	38
LÆRERNE'S OPLEVELSE AF SITUATIONEN	38
METODEAPPENDIKS	40

Resultater og konklusioner

Der mobbes i 7. klasse i Danmark! Og nogle lærere mobber også...

Over halvdelen af de børn, der bliver mobbet, taler ikke med voksne om det. 25 % af alle eleverne oplever, at de voksne ikke griber ind, når der er foregået mobning, og 32,7 % kan ikke få fat i en voksen, når de har brug for det. De voksne er altså ikke så tilgængelige, som børnene ønsker, at de skal være.

20,7 % af alle eleverne har på et tidspunkt i deres skoletid oplevet sig mobbet af en lærer. Undersøgelsen afdækker ikke alle detaljer om lærermobning i skolen. 23 % af eleverne har været med til at mobbe en lærer. Hvis man er blevet mobbet af en lærer, har man også hyppigt selv mobbet en lærer.

Samtidig har ca. 70 % af eleverne en positiv opfattelse af deres lærer. Men er man blevet mobbet, eller har man mobbet andre, tror man ikke på, at læreren kan gøre en forskel i forhold til problemet.

Forældrene fungerer som rollemodeller og har også stor indflydelse på mobning. Deres adfærd influerer i høj grad på børnenes adfærd. Jo mere børnene hører, at forældrene taler nedsættende om andre, jo større er sandsynligheden for at børnene mobber andre.

Elever, hvis forældre begge er født uden for Danmark, er markant mere udsat for mobning end elever med forældre født i Danmark. Men de samme elever oplyser også at mobbe mere selv.

Omfang og karakter

38 % af eleverne har på et tidspunkt i deres liv oplevet at blive mobbet. 10,4 % er blevet mobbet inden for de seneste to måneder, og 5,3 % bliver mobbet flere gange om ugen. Dermed bekræftes den faldende tendens, som er fundet i HBSC undersøgelsen¹. Men undersøgelsen bekræfter desværre også, at der stadig er en gruppe af elever, som fortsat mobbes meget.

Samtidig angiver 10,5 %, at de har mobbet andre inden for de seneste to måneder. Jo mere kedelig man oplever skolen, jo mere sandsynligt er det, at man mobber andre.

Generelt kan man sige, at de, der bliver mobbet, skiller sig ud fra flertallet af eleverne i klassen. Der viser sig desuden en klar sammenhæng mellem at blive mobbet og mobbe andre. Der er en kerne, som både bliver mobbet af andre, men også selv mobber: 40 % af de elever, som bliver mobbet hver dag, mobber andre mindst et par gange om ugen.

Selve mobningen foregår som oftest i skolegården eller klasseværelset, og det sker hyppigst i frikvartererne eller timerne. Formen kan variere meget, men typisk sker det verbalt. SMS-mobning viser sig mindre udbredt end nogle medier har antydnet. 4,7 % af eleverne har oplevet denne form for mobning.

¹ Skolebørnsundersøgelsen 2002, 2. rev. udg. 1. juli 2003, Pernille Due og Bjørn E. Holstein, red., Københavns Universitet, Inst. for Folkesundhedsvidenskab. - HBSC undersøger børns trivsel i Danmark og internationalt. Den danske del kan læses på www.hbsc.dk

”...Når man bliver mobbet, er der noget, der går i stykker indeni...”

Næsten 80 % af de, som bliver mobbet, bliver kede af det. Ofrene oplever mobningen meget voldsomt, bl.a. i form af mindreværdsfølelser. De hyppige mobbere gør det angiveligt især for at hævne sig, og fordi de andre skiller sig ud. Over halvdelen af dem mener, at mobbeofrene har fortjent at blive mobbet. Knap 50 % af mobberne føler sig glade og overlegne efter, at de har mobbet andre, hvorimod 71 % af de, der ikke mobber så hyppigt, fortryder, at de har mobbet. Det er altså ikke alle mobbere, som fortryder deres handlinger. En kerne synes faktisk at have det meget godt med at mobbe andre børn.

Er der nogen, der accepterer forskellighed?

Mange elever oplever det sociale miljø i klassen som grundlæggende godt. Det store flertal oplever en rar omgangstone. Man accepterer og respekterer hinandens forskelligheder, og man oplever, at de andre kan lide én, som man er. Samtidig hjælper eleverne hinanden, og der er et glimrende sammenhold i klassen.

Der er imidlertid ca. 30 %, som oplever det diametralt modsatte: Man taler grimt til hinanden, man accepterer ikke forskelligheder, og man hjælper ikke hinanden. De oplever med andre ord grundlæggende et ret usundt miljø. Meget af denne negative oplevelse af det sociale miljø hænger sammen med, at man bliver mobbet. Bliver man mobbet, oplever man ingredienserne i det sociale miljø anderledes, end hvis man ikke bliver mobbet. De, som bliver mobbet, oplever derfor omgangstonen som et stort problem.

Der er desuden en kerne, som både mobber og bliver mobbet. Jo mere man bliver mobbet, jo større er sandsynligheden for, at man også selv mobber andre. 1/3 af de børn som mobbes dagligt, mobber selv andre dagligt.

I gruppen af elever, som udsættes for mobning fra andre børn, finder vi også de elever, som har følt sig mobbet af en lærer. Her er der altså tale om en ekstremt udsat gruppe af elever, som med rette føler sig helt svigtet, når læreren aktivt medvirker til fastholdelsen af situationen.

Undersøgelsen peger på, at et åbent socialt miljø og gode voksne rollemodeller har væsentlig betydning for forebyggelse af og reduktion af mobning. Det er de voksne, som har ansvaret for at sikre social trivsel i skolen, og for at nå børnene skal de voksne gå foran med det gode eksempel. Det er snarere det, vi gør, end det, vi siger, der har betydning, ifølge eleverne. Så længe eleverne oplever, at forældrene taler nedsættende om andre, og lærerne er med til at mobbe, så længe vil børnene også mobbe andre børn.

Denne rapport udfordrer alle voksne omkring skolen. Den påpeger, at ansvaret for ændringer i forhold, som forringer den sociale trivsel, er de voksnes: Forældrenes og lærernes. Børnene har selv et ansvar, men opgaven må defineres af de voksne, som samtidig med deres eksempel må vise vejen frem. Mange af eleverne oplever sig så isolerede og ensomme med deres problemer, at de ikke en gang tiltror de voksne evner til at hjælpe dem.

Næppe nogen voksen med ansvar for børn vil vel acceptere denne afvisning. Skal hjælpen nå frem til de børn, der her er tale om, kræver det, at skolernes indsats mod mobning også sætter fokus på lærerrollen, og tillader at den enkelte lærers måde at kommunikere med eleverne på omfattes af

faglig refleksion. Det, som måske af læreren opfattes som en kvik eller uskadelig ironisk bemærkning, er mobning, hvis eleven oplever det sådan.

Den lille kerne af børn, der fortsat mobbes meget voldsomt, vil være de første til at profitere af nye attituder fra lærere som både tager elevmobningen alvorligt, og som tør bringe sig selv i spil. Men i sidste ende får alle, også de voksne, en mere åben skole med bedre trivsel.

Mobning i 7. klasse – fakta

For at kunne forstå mobningen og mobningens natur er det vigtigt at danne sig et overblik over de mere faktuelle tal omkring mobning. Nogle af de spørgsmål, man kan stille, er:

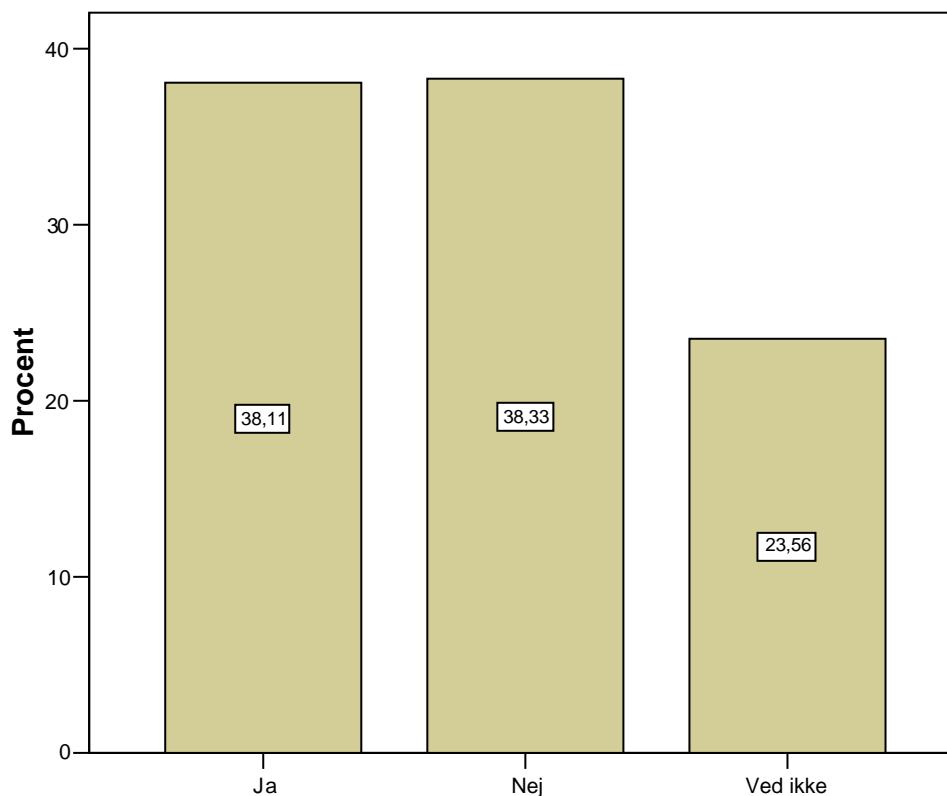
- Hvem bliver mobbet?
- Hvor meget mobbes der?
- Hvor foregår mobningen?
- Hvordan mobbes der?

Disse spørgsmål vil vi besvare i dette afsnit.

Omfanget af mobning

Vi har stillet to spørgsmål om omfanget af mobning. Det ene spørgsmål handler om mobning overordnet set, det vil sige om 7. klasseeleverne på noget tidspunkt i deres liv har oplevet mobning, mens det andet spørgsmål handler om deres oplevelser med mobning inden for de seneste to måneder.

Er du på noget tidspunkt blevet mobbet?

Figur 1

38 % af eleverne i 7. klasse er blevet mobbet på et tidspunkt i deres liv. Andre 38 % har aldrig oplevet det. Samtidig er der 24 % som ikke ved, om de er blevet mobbet. Man kan kun gisne om årsagerne til, at ca. en fjerdedel af de adspurgte ikke ved, om de er blevet mobbet. Det kan være fordi, de har vanskeligt ved at huske det. Muligvis kan netop en skelnen mellem drilleri og mobning blive vanskeligere over tid.

Tallene for hvor mange, der er blevet mobbet i skolen inden for de seneste to måneder, ser således ud:

Er du blevet mobbet inden for de seneste to måneder?

	Procent
Jeg er ikke blevet mobbet	72,4
Hver dag	1,7
Et par gange om ugen	3,6
Et par gange om måneden	5,1
Næsten aldrig	17,1
Total	100,0

Tabel 1

Som man kan se af den ovenstående tabel, er det næsten 3 ud af 4, som ikke har oplevet mobning i de seneste to måneder. Men 5,3 % af eleverne i 7. klasse bliver mobbet mindst et par gange om ugen, og 27,6 % er blevet mobbet inden for de seneste to måneder. Til forståelsen af dette sidste tal må det bemærkes, at 17,1 % svarer ”næsten aldrig” til spørgsmålet, om de er blevet mobbet *inden for de seneste to måneder*. Disse svarpersoner kan muligvis ikke betragtes som mobbeofre, idet de kun kan referere til enkeltstående episoder med karakter af mobning. Derfor har vi valgt – på samme måde som det gøres i internationale undersøgelser – at fravælge denne svarkategori, når vi skal have et sikkert tal for decideret mobning. I denne undersøgelse er det således 10,4%.

Dette tal ligger ganske tæt på det seneste tal fra den internationale HBSC-undersøgelse, som af flere omgange har undersøgt omfanget af mobning blandt danske børn og unge. I den seneste undersøgelse fra 2002 var der 11 %, der blev mobbet, hvilket er et fald i forhold til samme undersøgelse fra 1998, som målte, at hele 25 % blev mobbet.

Men faldet i omfanget af mobning har desværre vist sig kun at gælde for dem, der blev mobbet et par gange om måneden. For de hårdest ramte – nemlig dem, der bliver mobbet ugentligt - har et niveau på omkring 7 % vist sig at være konstant. Nærværende undersøgelse ligger på et lidt lavere niveau². Ikke desto mindre kan vi altså konstatere, at der er en gruppe, som fortsat er hårdt ramt af mobning, og fremtidige indsatser mod mobning må have fokus på denne meget udsatte gruppe.

² Dog skal det siges, at de to tal ikke er helt sammenlignelige, da man i HBSC refererer til mobning mindst en gang om ugen, mens denne undersøgelses tal refererer til mindst et par gange om ugen.

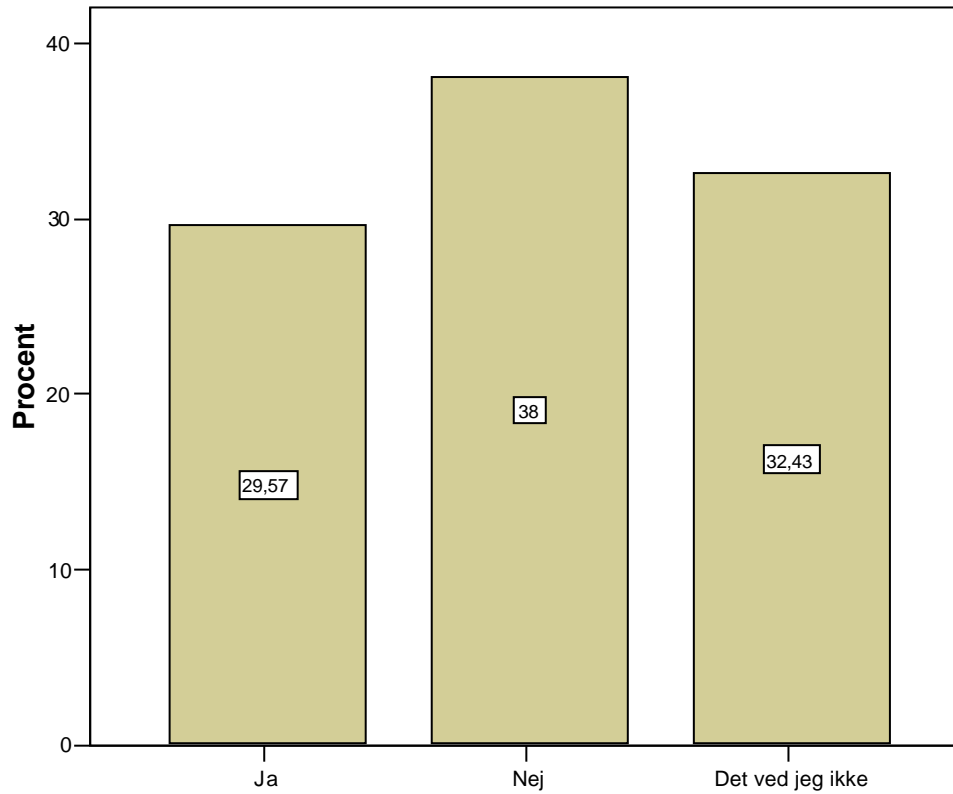
Tallene fra undersøgelsen i Børne- & Ungepanelet bekræfter altså på flere måder HBSC-undersøgelsens resultater. Vi vil sammen med HBSC-undersøgelsens forfattere udtrykke den tro, at faldet er et resultat af, at der såvel lokalt som på landsplan gennem nogle år har været fokus på mobning. Men det ser ud til, at vi skal være mere målrettede i vores indsats, hvis vi også skal hjælpe dem, der er mest udsat. Omsat til konkrete tal er der fortsat 2-3 børn i hver skoleklasse, der mere eller mindre til stadighed pines af dette problem – heraf er der ca. 1-1½ der mobbes hver dag eller ugentligt.

Mobberne

En tredjedel af alle børn i 7. klasse har på et tidspunkt i deres liv været med til at mobbe andre. 32 % af eleverne er ikke klar over, om de har været med til at mobbe andre. På sin vis er det indlysende, at der er så forholdsvis mange, som ikke er sikre på, om de har mobbet andre. For det første kan man jo ikke vide, om ens drillerier er blevet opfattet som mobning, og for det andet kan det måske være svært at indrømme, at man har mobbet, og derfor er det lettere at sige, at man ikke ved, om man har mobbet andre. Det kan naturligvis også være svært for nogle at huske så langt tilbage.

Ser vi på tallene for de seneste par måneder, forholder det sig sådan, at 4,8 % af eleverne i 7. klasse mobber minimum et par gange om ugen og 10,5 % mobber mindst et par gange om måneden. Det er altså nogenlunde samme frekvens som blandt de mobbede.

Har du på noget tidspunkt mobbet andre?

Figur 2

Der har ofte været fremsat teser om, at der som et særligt dansk fænomen findes et sammenfald mellem de, der mobber og de, der bliver mobbet, de såkaldte dobbelte aggressorer³. Der er i denne undersøgelse 70 % af 7. klasseeleverne, der angiver, at de tror, at hævn er en af årsagerne til, at man mobber, hvilket kunne bekræfte tesen.

³ Se fx. Mobbedreng, Børnerådet 1999 og AMOR, Antimobberåd, Børns Vilkår 2001

For at teste tesen om de dobbelte aggressorer undersøges i tabel 2 forholdet mellem mobbeoffer og mobber.

Sammenhængen mellem mobbeoffer og mobber

		Har du mobbet andre i løbet af de seneste to måneder				
		Jeg har ikke mobbet andre	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om måneden	Sjældent
Blevet mobbet i løbet af de seneste to måneder	Jeg er ikke blevet mobbet	72,4%	1,4%	2,6%	4,5%	19,1%
	Hver dag	40,0%	30,0%	10,0%	5,0%	15,0%
	Et par gange om ugen	43,8%	2,1%	4,2%	14,6%	35,4%
	Et par gange om måneder	57,1%	1,6%	3,2%	4,8%	33,3%
	Sjældent	48,4%	2,3%	2,3%	9,3%	37,7%
Total		66,0%	2,0%	2,7%	5,8%	23,5%

Tabel 2

Ovenstående tabel viser en signifikant sammenhæng mellem at blive mobbet og at mobbe andre. Jo mere man bliver mobbet, jo større er sandsynligheden for, at man også mobber andre. Blandt de elever, som bliver mobbet hver dag, er det et stort antal, der også mobber andre hver dag (30 %). Derimod er der ikke så mange af de elever, der sjældent bliver mobbet, der mobber andre hver dag (2,3 %).

De smertefulde oplevelser som offer udleveres muligvis ved at overtage mobber-rolle, men mange andre perspektiver må inddrages, hvis fænomenet skal forstås til bunds. Det ligger imidlertid uden for denne undersøgelses rækkevidde nærmere at analysere de bagvedliggende mekanismer. De vil forhåbentlig blive kvalitativt undersøgt nærmere i andre sammenhænge.

Hvem mobber?

Det er interessant at se på, om der er en sammenhæng mellem forskellige sociale omstændigheder og det at mobbe andre.

Først og fremmest kan vi se, at der er en tendens til, at drenge mobber mere end piger.

Bor man sammen med en enlig forælder, er der også en noget større sandsynlighed for, at man mobber mere, end hvis man bor sammen med begge sine forældre.

Samtidig ser det ud til, at hvis begge ens forældre er født uden for Danmark, så mobber man mere, end hvis begge forældre er født i Danmark. Se mere om denne sammenhæng i det følgende afsnit om mobbeofrene.

Sammenhængen mellem forældres fødested, og om man mobber

		Har du mobbet andre inden for de seneste to måneder				
		Jeg har ikke mobbet andre	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om måneden	Flere gange om ugen
Hvor er dine forældre født?	Begge mine forældre er født i DK	66,7%	2,0%	2,3%	5,7%	23,2%
	Begge mine forældre er født uden for DK	48,6%	3,7%	3,7%	7,3%	36,7%
	Kun min far er født	78,0%	,0%	4,0%	4,0%	14,0%
	Kun min mor er født	74,1%	1,7%	6,9%	3,4%	13,8%
Total		66,0%	2,0%	2,7%	5,7%	23,6%

Tabel 3

Den stærkeste sammenhæng findes dog mellem mobning og oplevelsen af skolen.

Sammenhængen mellem oplevelsen af skolen og det at mobbe andre

		Mobbet andre i løbet af de seneste to måneder				
		Jeg har ikke mobbet andre	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om månede	Sjældent
Kedeligt at gå i skole	Meget enig	49,2%	2,7%	4,7%	10,8%	32,5%
	Lidt enig	65,8%	1,7%	2,6%	4,6%	25,4%
	Lidt uenig	77,4%	1,8%	1,8%	5,3%	13,8%
	Meget uenig	77,3%	2,0%	1,3%	1,3%	18,0%
Total		65,9%	2,0%	2,8%	5,8%	23,6%

Tabel 4

Tabellen ovenfor viser, at der er en signifikant sammenhæng mellem, om man oplever det som kedeligt at gå i skole, og om man mobber. Jo mere kedelig man finder skolen, jo større sandsynlighed er der for, at man mobber andre. Det er vanskeligt at sige, hvilken slags kedsomhed, der er tale om. Tabellen opfordrer derfor til refleksion og en grundigere undersøgelse af, hvad eleverne forstår ved, at skolen er kedelig. Men der er i hvert fald tale om elever, som ikke er helt tilpasset i skolens rammer, og det ser ud til at have betydning for, om man mobber andre.

Hvem bliver mobbet?

Hvor vi før så, at drenge er overrepræsenteret i gruppen af dem, der mobber, kan vi se, at dette forhold ikke gør sig gældende for dem, der bliver mobbet. Drenge og piger bliver mobbet lige meget. Desuden er det uden betydning, om man bor sammen med en enlig forælder eller med begge.

Derimod viser det sig, at der er en signifikant sammenhæng mellem, hvor ens forældre er født, og det at blive mobbet. Der er en klar tendens til, at man oftere bliver mobbet, hvis begge ens forældre ikke er født i Danmark. Som nævnt ovenfor, så mobber man også mere, hvis begge ens forældre er født uden for Danmark. Denne gruppe børn er altså markant mere udsat i begge ender af skalaen. Oplysningen bør have stor betydning for planlægningen af en forebyggende indsats.

Sammenhængen mellem forældrenes fødested, og om man er blevet mobbet inden for de seneste to måneder

		Er du blevet mobbet i løbet af de seneste to måneder				
		Jeg er ikke blevet mobbet	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om måneden	Sjældent
Hvor er dine forældre født?	Begge mine forældre er født i DK	73,9%	1,5%	3,5%	4,4%	16,8%
	Begge mine forældre er født uden for DK	60,2%	3,5%	6,2%	8,0%	22,1%
	Kun min far er født uden for DK	81,6%	,0%	2,0%	4,1%	12,2%
	Kun min mor er født uden for DK	66,1%	1,7%	3,4%	15,3%	13,6%
Total		72,7%	1,6%	3,6%	5,2%	17,0%

Tabel 5

Samtidig er der også en stærk sammenhæng mellem, hvordan man klarer sig i skolen og det at blive udsat for mobning.

Sammenhængen mellem mobning og hvordan man klarer sig i skolen

		Er du blevet mobbet i løbet af den seneste to måneder				
		Jeg er ikke blevet mobbet	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om måneden	Sjældent
Hvordan klarer du dig i skolen?	En af de bedste	81,5%	1,2%	2,5%	3,4%	11,4%
	Nogen der er bedre end mig	71,9%	1,3%	3,9%	4,6%	18,2%
	Flere der er bedre end mig	58,9%	3,0%	6,0%	8,3%	23,8%
Total		72,6%	1,5%	3,8%	4,8%	17,2%

Tabel 6

Af tabel 6 fremgår det, at jo dårligere man oplever at klare sig i skolen, jo større sandsynlighed er der også for, at man bliver mobbet i skolen. Både denne tabel og de ovenstående oplysninger om forældrenes tilhørsforhold viser, at hvis man på den ene eller den anden måde skiller sig ud, er risikoen for at blive mobbet stor.

Det ser ud til, at de 7. klasseelever, der bliver mobbet, på den ene eller den anden måde skiller sig ud:

”... Dem der bliver mobbet, er dem, der falder uden for; dem der på en eller anden måde skiller sig ud ...” (Pia, 13 år).

Hvornår foregår mobningen?

Det er især i frikvartererne, eleverne bliver mobbet. Af alle, som er blevet mobbet, er 53,8 % blevet mobbet i frikvartererne. 23,7 % er blevet mobbet i timerne. Det er tankevækkende, at ca. en fjerdedel af de mobbede er blevet mobbet, mens der højst sandsynligt var en voksen person til stede. Det er ikke til at vide, hvordan læreren reagerede på mobningen, men vi skal senere se på den voksnes rolle i mobningen.

Hvor foregår mobningen?

Hvor foregår mobningen for det meste?

	Procent
Klasseværelset	19,3
På gangen	12,3
I skolegården	17,9
I kantinen	0,8
På toiletterne	1,2
På vej til skole	0,2
På vej fra skole	2,6
Andre steder	8,1
Det ved jeg ikke	37,6
Total	100,0

Tabel 7

Som man kan se af tabellen, er der en forholdsvis stor procentdel, som ikke ved, hvor mobningen foregår. Det kan hænge sammen med, at de ikke selv tager del i mobningen, og derfor ikke helt er klar over hvor og hvornår, der mobbes.

Mange mener altså, at mobningen for det meste foregår i klasseværelset og skolegården, hvilket hænger godt sammen med, at de fleste af de mobbede har oplevet mobning i timerne eller frikvarteret.

Mobningens karakter

Det sidste område, som omfatter det mere faktuelle omkring mobningen, er, hvilken karakter mobningen har. Spørgsmålet er formuleret som hvilke typer af mobning, man har oplevet, og eleverne havde mulighed for at sætte flere krydser.

Man kan tale om fire forskellige typer mobning:

- Den rent fysiske, hvor man bliver generet ved fx at blive slået.

- Den verbale, hvor man bliver kaldt øgenavne, ens udseende bliver kommenteret eller man oplever generelt nedladende udtryk.
- Den sociale mobning, hvor man bliver holdt udenfor, ved rygtespredning, bagtalelse etc.
- Den digitale mobning, som bl.a. kan foregå gennem SMS beskeder. E-mails indgår ikke i denne undersøgelse.

Nedenstående tabel viser, at langt de fleste har oplevet den verbale form for mobning. Men når man tester sammenhængen mellem de forskellige former for mobning, viser der sig en klar sammenhæng mellem de forskellige mobningstyper. Når man har været udsat for en type mobning, er der langt større sandsynlighed for, at man også bliver udsat for andre typer af mobning.

Hvis du er blevet mobbet, hvilken karakter har mobningen så haft?

Mobningens Karakter	Procent
Blevet kaldt øgenavne	54,8
Kommenteret på udseende	45,7
Blevet holdt udenfor	43,5
Generelt nedladende udtryk	35,5
Fysisk generet	29,8
Gennem SMS'er	12,5

(Eleven måtte sætte flere krydser)

Tabel 8

Et interessant aspekt ved ovenstående tabel er tallet for mobning gennem SMS'er. Procenttallet i tabellen ovenfor gælder for de elever, der er blevet mobbet.

Hvis man ser på den andel, der er blevet mobbet gennem SMS i forhold til *alle* respondenterne, viser det sig, at det kun er 4,7 % af alle 7. klasseeleverne, som har oplevet mobning gennem SMS. Selvom det er 4,7 % for meget, er omfanget ikke så stort, som man kunne få indtryk af gennem medierne i vinteren 2003 - 04.

Digital mobning har den særligt ubehagelige karakter, at ofret har svært ved undslippe den. Den kan foregå hvor som helst og hvornår som helst, afsenderen kan være anonym, og ofret udelukker sig selv yderligere fra fællesskabet ved at slukke for telefonen eller computeren. Mobning er ikke opstået som følge af dette nye medie, men mobningen har her så gode vilkår, at udviklingen på området må have stor opmærksomhed.

Paneldeltagerne havde også muligheden for selv at skrive kommentarer om, hvordan de er blevet mobbet:

"... der var en pige og min ex veninde, der syntes jeg skulle holdes uden for...!"

"... jeg bliver mobbet med sex ting..."

"... hver gang jeg kom forbi nogen fra min klasse sagde de, at der begyndte at stinke..."

"... jeg blev mobbet på min gamle skole.. hvor jeg blev nødt til at gemme mig i frikvartererne..."

"... jeg er dansker men jeg er brun, det mobber de mig med..."

"... jeg er blevet mobbet med min bror, fordi han er mongol."

"... jeg bliver mobbet, fordi jeg er lille og kristen..."

Selvom mobningen kan have forskellig karakter er der næppe tvivl om, at det gør ondt på dem, som oplever det. I næste afsnit vil vi se nærmere på, hvad børnene oplever, når de bliver mobbet.

Opsummering

Omkring 40 % af alle 7. klasseelever har på et tidspunkt i løbet af deres liv oplevet at blive mobbet. 10,4 % har oplevet det inden for de seneste to måneder. 10,5 % har selv været med til at mobbe andre inden for de seneste to måneder.

Jo mere kedelig man oplever skolen, jo mere sandsynligt er det, at man mobber andre.

Eleverne oplever, at de, der bliver mobbet, skiller sig ud fra flertallet. Som vi så i citaterne ovenfor, skal der ikke meget til, før man skiller sig ud. Debatten om den rummelige skole sættes i et skarpt lys af disse oplysninger.

Der viser sig desuden en klar sammenhæng mellem at blive mobbet og mobbe andre. Der er en kerne af børn, som både bliver mobbet af andre og selv mobber. 45 % af de, som bliver mobbet hver dag, mobber andre mindst et par gange om ugen.

Selve mobningen foregår oftest i skolegården eller klasseværelset, og det sker hyppigst i frikvartererne eller i timerne. Mobning kan antage mange former, men typisk sker det verbalt. SMS-mobning viser sig ikke at være så udbredt som frygtet, men må have særlig opmærksomhed som nyt og særdeles effektivt medie.

Oplevelsen af mobning

I dette afsnit vil vi sætte fokus på selve oplevelsen af mobning; hvilke oplevelser forbinder mobberne hhv. mobbeofrene med mobningen? For at kunne forstå mobningen og udvikle redskaber, der kan bruges til at stoppe mobning, er det nødvendigt at klarlægge motiverne bag mobning, og oplevelsen af mobning for både mobbere og mobbeofre.

Motiverne for mobning

Nedenstående tabel viser hvilke motiver, 7. klasseeleverne mener, er gældende, når folk mobber.

Hvorfor tror du man mobber?

Motiver	Procent
Der er nogen som skiller sig ud	71,5
Vil føle sig hævet over andre	70,5
For at blive populær	65,5
Hævn	60,7
Det er sjovt	48,3
Man er selv ked af det	47,1
For at få venner	38,3
Fordi det er kedeligt	32,9

(Man måtte sætte flere krydser)

Tabel 9

Der er tre motiver, som står tydeligt frem i forbindelse med mobning:

- Fordi der er nogen, der skiller sig ud
- Fordi man ønsker at føle sig hævet over andre
- Fordi man ønsker at blive populær

Hvis man selv mobber andre, er det dog nogle andre motiver, der gør sig gældende, især for dem, der mobber andre mindst en gang om ugen:

- For at få hævn
- Fordi man keder sig
- Fordi der er nogen som skiller sig ud

De elever, som ikke mobber andre, eller som kun gør det sjældnere, har altså på flere områder en forkert forestilling om, hvorfor deres jævnaldrende mobber andre.

Motivet, at nogen skiller sig ud, er fælles for de to grupper.

”...jeg bliver mobbet, fordi jeg er svensker...” (Morten, 13 år)

Der skal ikke meget til, før man skiller sig ud, hvilket betyder, at mange elever befinder sig i farezonen for at blive mobbet. Det vil være nærliggende at overveje andre motiver bag end blot det, at nogen skiller sig ud fra mængden. Det drejer sig formentlig om individuelle psykologiske faktorer i samspil med en magtstruktur, der tillader udstødning ved hjælp af en ekstremt lav tolerancetærskel. Men det handler også om en bestemt kultur og normer, som hersker i klasserne – skiller nogen sig ud, er det i orden at mobbe dem.

Over 50 % af mobberne nævner selv hævnmotivet som det vigtigste bag mobningen.

”... hvis man f.eks. har det dårligt derhjemme, skal man af med sin vrede, og det kan ske ved at mobbe andre...” (Alexander 13 år)

Mobning kan altså være udtryk for hævn i forhold til andre oplevelser, for eksempel hvis man har følt sig uretfærdigt behandlet derhjemme, som ovenstående citat viser.

Et yderligere motiv til mobning kan være, at man er ked af det. Det kan være den måde, hvorpå man udlever noget af sin smerte, hvis man ikke har andre steder at komme af med den.

”... Hvis man selv er ked af det, kan det være en måde at få det bedre på, når man mobber andre...” (Peter, 13 år)

Der er altså forskellige grunde til, at man mobber andre, hvilket er vigtigt at gøre sig klart, hvis man vil gøre noget ved mobningen. For mange er det en kombination af motiver, og derfor kan det være kompliceret, når man forsøger at finde frem til, hvorfor der er nogle, der mobber andre.

Oplevelsen ved at mobbe

Hvilke følelser og tanker, tror du man oplever, når man har mobbet andre?

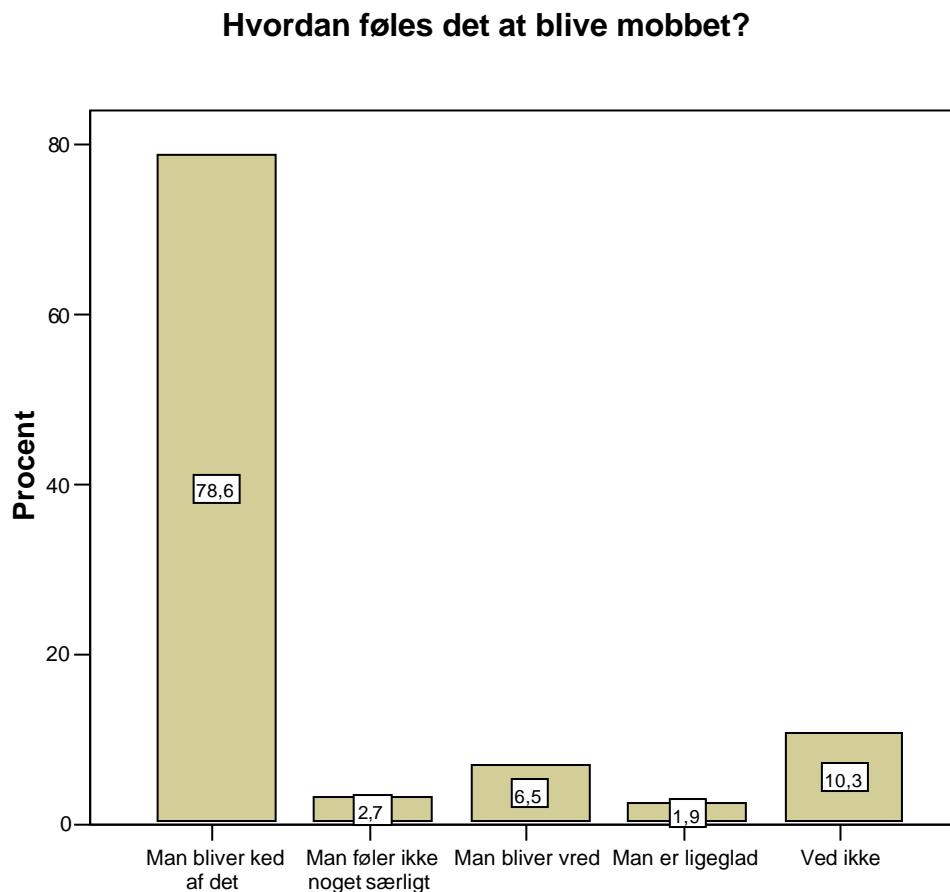
Følelser/tanker	Procent
Man fortryder det	69,8
Man bliver ked af det	51,9
Man føler sig overlegen	47,8
De fik som fortjent	35,5
Man bliver glad	19,3

(Alle har svaret på spørgsmålet – også dem, der ikke mobber andre)

Tabel 10

Et flertal af de spurgte mener altså, at man fortryder og bliver ked af det, når man har mobbet andre. Elever, der ikke mobber hyppigt, giver udtryk for det samme. Men det stemmer ikke overens med de udsagn, som de hyppige mobbere giver: Mange føler sig angiveligt overlegne og glade. Noget tyder altså på, at jo mere man mobber, jo mere fokuseret er mobberen på opfyldelsen af egne behov. Det er imidlertid ikke sikkert, at de hyppige mobbere så fundamentalt mangler empati. Det kan tænkes, at de som forsvarsmekanisme påstår, at ofrenes skæbne er dem ligegyldig.

Hvordan opleves det at blive mobbet?

Figur 3 (Alle elever er blevet stillet dette spørgsmål, også dem der ikke er blevet mobbet)

Som man kan se, mener langt de fleste, at man bliver ked af det, når man bliver mobbet. Kun 1,9 % mener, at man er ligeglad med at blive mobbet, og 2,7 % mener, at man ikke føler noget særligt. 7. klasseeleverne har skullet besvare spørgsmålet ud fra, hvad de tror, man føler, når man bliver mobbet. Det vil sige, at nærmest alle elever har svaret på spørgsmålet, også de elever, som aldrig er blevet mobbet.

Det er imidlertid også meget interessant at se nærmere på, hvordan det faktisk opleves af dem, der bliver mobbet.

Sammenhængen mellem at blive mobbet og hvordan det føles at blive mobbet

		Hvordan føles det at blive mobbet				
		Man bliver ked af det	Man føler ikke noget særligt	Man bliver vred	Man er ligeglad	Ved ikke
Blevet mobbet på det seneste	Jeg er ikke blevet mobbe	79,5%	2,3%	5,0%	1,6%	11,6%
	Hver dag	64,7%	11,8%	5,9%	5,9%	11,8%
	Et par gange om ugen	73,3%	4,4%	6,7%	8,9%	6,7%
	Et par gange om månede	90,2%	,0%	4,9%	1,6%	3,3%
	Næsten aldrig	74,9%	2,4%	13,0%	1,0%	8,7%
Total		78,8%	2,4%	6,5%	1,9%	10,5%

Tabel 11

I tabel 11 kan vi se, at jo hyppigere man bliver mobbet, jo mere ligeglad bliver man angiveligt med det. Der er faktisk en del, der ikke ved, hvordan de skal forholde sig til, at de bliver mobbet. Populationen i de forskellige felter er forholdsvis lille, så det er vanskeligt at sige, om tendensen er sådan generelt. Men det er tankevækkende at følge tallene i tabellen, fordi de viser, at megen mobning kan føre til, at det at blive mobbet ikke rører én specielt. En kvalitativ undersøgelse vil kunne afsløre, om det faktisk forholder sig sådan. Den ydre ligegyldighed kan dække over mange former for forsvarsmekanismer.

De personer, som bliver mobbet sjældent, bliver ikke i lige så høj grad kede af det, hvilket kan skyldes, at det sker sjældent. De bliver til gengæld vrede, da de stadig har nogle offensive overlevelsesmekanismer i forhold til mobningen. Det har de andre grupper ikke i lige så høj grad.

Men hvilke ord bruger eleverne selv om det at blive mobbet? Følgende citater stammer fra de åbne spørgsmål i spørgeskemaundersøgelsen:

"...bliver såret og har nogle gange bare lyst til at forsvinde..."

"...det er meget sårende og man bliver måske bange eller ked af at gå i skole og det er jo ikke meningen..."

"...det ødelægger én inden i..."

"...ens selvtillid bliver svækket..."

"...man føler nok også vrede men også magtesløs..."

"...jeg er selv blevet mobbet. Man føler sig ensom, forladt ked af det.. Ved ikke hvad man skal gøre af sig selv..."

"...selvfølgelig bliver man ked af det, men jeg tager mig sammen og er ligeglad..."

"...man føler sig nok mindre værdig!..."

Som man kan se af citaterne, er det aldrig rart at blive mobbet. Det vidner om den barske realitet, som mobningen er for mange. Hver tiende oplever at blive mobbet mindst et par gange om måneden, så det er en forholdsvis stor gruppe, der er tale om. Det giver en stor udfordring til de voksne, som arbejder med børn og unge, da man på baggrund af disse citater kan forestille sig, at en stor gruppe af eleverne kæmper med mindreværdsfølelse og ensomhed.

De passive tilskuere

Vi har indtil videre beskæftiget os med mobbeofrene og de elever, der selv mobber. Men der er også en stor gruppe, som står ved siden af og kigger på, mens mobningen foregår. Hvad tænker eleverne om dem, der blot ser på?

Hvad tænker du om dem, der ser på, at der mobbes?

	Procent
De er lige så meget med til at mobbe...	14,8
Det er i orden at se på bare de ikke mobber	6,3
De burde stoppe mobningen	55,5
Tænker ikke noget	23,4
Total	100,0

Tabel 12

Af tabellen fremgår det, at over halvdelen af eleverne mener, at tilskuerne til mobningen burde gribe ind og standse mobningen. 14,8 % mener, at tilskuerne i lige så høj grad er med til at mobbe som selve mobberne. Samtidig er der en fjerdedel, som ikke har nogen speciel holdning til de passive tilskuere.

Selvom et flertal mener, at de passive tilskuere skulle stoppe mobningen, er det ikke sikkert, at man selv gør det. Kun 60 % af dem, som mener, at de passive tilskuere burde stoppe mobningen, har aktivt gjort det.

Opsummering

Generelt kan man sige, at der er forbundet negative oplevelser ved mobning både for mobberne selv og for mobbeofrene. Mobbeofrene bliver kede af det og oplever mindreværdsfølelse. Flertallet af de hyppige mobbere angiver dog, at de bliver glade og føler sig overlegne, når de har mobbet andre.

Det sociale miljø

Atmosfæren i klassen

I dette afsnit vil vi se nærmere på atmosfæren i klassen, og på hvordan atmosfæren har indflydelse på mobningen. Det handler også om accept af hinanden, om hvordan man hjælper hinanden, og hvordan sammenholdet opleves.

Vi har valgt at se på omgangstonen i klassen for at måle atmosfæren.

I hvor høj grad er du enig i, at der er en rar omgangstone i din klasse

	Procent	Kumulativ procent
Meget enig	22,3	22,3
Lidt enig	40,5	62,8
Lidt uenig	23,9	86,7
Meget uenig	13,3	100,0
Total	100,0	

Tabel 13

Som man kan se af tabel 13, er der 62,8 %, som enten er meget enige eller lidt enige i, at der er en rar omgangstone i deres klasse. 37 % er uenige!

For at afdække omgangstonen blandt eleverne, har vi også spurgt, om de synes, at de taler grimt til hinanden i klassen. 58,8 % er enten meget enige eller lidt enige i, at der bliver talt grimt til hinanden. Der viser sig at være en sammenhæng mellem sproget i klassen og hvordan omgangstonen opleves.

Sammenhængen mellem omgangstone og om man bliver mobbet

		Er du blevet mobbet indenfor de seneste par måneder					
		Jeg er ikke blevet mobbet	Hver dag	Et par gange om ugen	Et par gange om måneden	Sjældent	Total
Rar omgangstone	Meget enig	83,8%	1,1%	1,8%	1,1%	12,3%	100,0%
	Lidt enig	75,3%	1,0%	2,4%	4,5%	16,6%	100,0%
	lidt uenig	67,2%	1,0%	4,3%	7,2%	20,3%	100,0%
	Meget uenig	56,1%	4,7%	9,9%	8,2%	21,1%	100,0%
Total		72,7%	1,5%	3,7%	4,9%	17,1%	100,0%

Tabel 14

Ovenstående tabel viser, at den, der oplever omgangstonen som rar, bliver sandsynligvis heller ikke mobbet.

Undersøgelsen viser ingen sammenhæng mellem køn og oplevelsen af omgangstonen i klassen. Sproget i klassen er meget afgørende for, hvordan man oplever atmosfæren. Men kønnet er ikke bestemmende for, hvordan man oplever klassens omgangstone.

Sammenhængen mellem mobning og atmosfæren i klassen betyder, at jo bedre man bliver til at give alle i det sociale miljø en oplevelse af en rar atmosfære og omgangstone, jo færre vil også opleve mobning, da oplevelsen af en rar omgangstone hænger sammen med, at man ikke bliver mobbet.

Atmosfæren i klassen

Hvordan man oplever folks forskelligheder er et andet område, som har betydning for det sociale miljø. Som vi har set tidligere, kan endda meget lidt ”anderledeshed” udløse mobning.

”...Hvis der er nogen som er anderledes eller mærkelige, så mobber jeg dem...” (Trine, 13 år)

I vores klasse accpeterer man forskellighed		
	Procent	Kumulativ procent
Meget enig	41,7	41,7
Lidt enig	40,0	81,7
Lidt uenig	11,9	93,6
Meget uenig	6,4	100,0
Total	100,0	

Tabel 15

81,7 % af eleverne er meget enige eller lidt enige i, at man accepterer forskellighed i klassen. Det modsiger på mange måder det, vi har set tidligere: at forskellighed er en gyldig grund til at mobbe. Men der er flere tal, der indikerer, at flertallet af elever oplever, at forskelligheden bliver accepteret, og at man ikke skal leve op til nogle bestemte normer for at blive accepteret. Blandt andet er 90,4 % meget enige eller lidt enige i udsagnet om, at de andre i klassen kan lide mig som jeg er. 2,7 % er meget uenige i dette udsagn. Disse tal taler dermed imod det faktum, at en af hovedårsagerne til mobning er, at nogen skiller sig ud, hvilket stemmer meget godt overens med myten om, at det er noget ydre, der er selve årsagen til mobning.

Sammenhængen mellem at blive mobbet og oplevelse af af, at folk kan lide én, som man er

		Lide mig som jeg er			
		Meget enig	Lidt enig	Lidt uenig	Meget uenig
Blevet mobbet på det seneste	Jeg er ikke blevet mobbet	63,1%	32,9%	2,7%	1,3%
	Hver dag	31,6%	31,6%	5,3%	31,6%
	Et par gange om ugen	34,8%	23,9%	30,4%	10,9%
	Et par gange om måneden	17,7%	41,9%	30,6%	9,7%
	Næsten aldrig	38,1%	45,6%	13,5%	2,8%
Total		55,2%	35,1%	7,0%	2,8%

Tabel 16

Som man kan forvente, er der en sammenhæng mellem at blive mobbet og oplevelsen af, om andre kan lide én, som man er. Det samme gør sig gældende omkring sammenhængen mellem at mobbe andre og accepten af forskellighed. Jo mere man mobber, jo mindre tilbøjelig er man til at være enig i udsagnet om, at man accepterer forskellighed.

Mobningen har altså både betydning for, hvordan man opfatter andre mennesker, og for hvordan man opfatter andres syn på én selv. Naturligvis er der andre faktorer, som spiller ind på dette forhold. Men det er nærliggende at forestille sig, at et rummeligt socialt miljø, hvor man i højere grad accepterer forskellighed og gensidig omsorg, også vil være et miljø befriet for mobning.

Der er ikke nogen forskel på drenges og pigers oplevelse af andres accept og egen accept af andre. Derimod er der en tydelig sammenhæng mellem accept af andre, og hvor meget man er sammen med sine venner. Jo mere man er sammen med sine venner, jo mere tilbøjelig er man til at være meget enig i, at forskelle bliver accepteret, og at de andre i klassen kan lide én, som man er. Det kan hænge sammen med, at jo mere man er vant til at omgive sig med venner, jo mere bliver man bekræftet i, at folk kan lide én, som man er. Og den omvendte situation: Hvis man er isoleret fra andre jævnaldrende, kan man måske have den følelse, at de andre ikke kan lide én, som man er.

Et omsorgsfuldt miljø

Vi hjælper hinanden i klassen

	Procent	Kumulativ procent
Meget enig	35,4	35,4
Lidt enig	49,5	84,9
Lidt uenig	10,6	95,4
Meget uenig	4,6	100,0
Total	100,0	

Tabel 17

Som det fremgår af tabellen, mener langt de fleste, at man hjælper hinanden i klassen. Det kunne tyde på, at der er et godt sammenhold blandt de fleste.

Men som det også er set i de foregående afsnit, afhænger det meget af øjnene, der ser. Der viser sig igen en stærk sammenhæng mellem at være blevet mobbet og synet på sammenholdet og hjælpsomheden i klassen. Hvis man er blevet eller bliver mobbet, oplever man ikke, at man hjælper hinanden, og man er mindre enig i, at der er et godt sammenhold. Mobning har altså stor indflydelse på, hvordan man oplever, at man tager ansvar for hinandens liv.

De fleste er enige i, at det er vigtigt at hjælpe hinanden. Eleverne er dog også blevet spurgt, om de hjælper hinanden i konkrete situationer, når det handler om mobning. 49,6 % af eleverne i 7. klasse – dvs. næsten halvdelen - har hjulpet andre, når de er blevet mobbet. 63,4 % af de mobbede har oplevet, at andre har hjulpet dem. Det vidner om, at der blandt eleverne i 7. klasse trods alt hersker en vis ansvarsfølelse. Men det ændrer naturligvis ikke det faktum, at ca. en tredjedel ikke er blevet hjulpet i deres problemer med mobning og derfor kan føle sig meget isoleret.

Om man har hjulpet nogen der blev mobbet - i forhold til køn

		hjulpet nogen der blev mobbet			
		Ja	Nej	Det ved jeg ikke	Total
Køn	Dreng	44,7%	21,3%	34,1%	100,0%
	Pige	54,5%	11,0%	34,5%	100,0%
Total		49,8%	15,9%	34,3%	100,0%

Tabel 18

Langt flere piger har hjulpet andre, der er blevet mobbet. Og der er også flest piger, der har oplevet at få hjælp fra jævnaldrende, når det handler om mobning. Dette potentiale bør aktiveres ved planlægningen af indsatsen i klasserne: Pigerne mestrer altså omsorgsfunktioner, som drengene ikke kender eller benytter sig af.

Kliker

Der er 60,3 % som er enige i, at der er kliker i deres klasse, og 45,3 % mener, at der er en bestemt klike, som bestemmer det hele.

Talmaterialet er ikke ganske klart og bør underbygges kvalitativt, men peger i retning af, at hvis der ikke er sammenhold i klassen, og miljøet er præget af en styrende klike, er der også større sandsynlighed for, at der foregår mobning.

Opsummering

Overordnet kan man sige, at mange af eleverne oplever det sociale miljø i 7. klasse som grundlæggende godt. Det store flertal oplever et miljø med en rar omgangstone. De oplever, at man accepterer og respekterer hinandens forskelligheder, og at de andre kan lide én, som man er. Man hjælper hinanden og har et glimrende sammenhold i klassen.

Et stort mindretal af elever oplever desværre det modsatte. De oplever, at der bliver talt grimt til hinanden, at man ikke accepterer forskelligheder, og deres overordnede oplevelse er, at man ikke hjælper hinanden. De oplever grundlæggende et ret usundt miljø. Meget af denne negative oplevelse af det sociale miljø hænger sammen med, at man bliver mobbet. Bliver man mobbet, oplever man ingredienserne i det sociale miljø med mobningen som en dominerende faktor.

Det er naturligvis mange forskellige faktorer, der spiller ind på mobningen, men der er ingen tvivl om, at det sociale miljø i skolen spiller en rolle i forhold til mobning.

De voksnes rolle

92,6 % af eleverne i 7. klasse siger nej til, at det er o.k. at mobbe. Alligevel bliver hver tiende elev mobbet i skolen. Det tyder på, at problemerne med mobning ikke er noget, som børnene kan løse ved egen hjælp. Det er derfor nødvendigt at se på den voksnes rolle i forhold til mobningen.

Som indledning vil vi se på de voksne generelt i forhold til børnene og mobning, hvorefter vi mere specifikt vil se på lærernes og forældrenes rolle.

I nedenstående tabel skal eleverne svare på, hvem de taler med, når de bliver mobbet. De måtte kun sætte ét kryds. Det vil sige, at de også godt kan tale med andre om mobning end dem, som de har sat kryds ved i spørgsmålet. Tabellen afspejler, hvem de primært taler med, når de er blevet mobbet.

Hvem taler du med, når du bliver mobbet?	
	Procent
Ingen	26,9
Mine forældre	37,6
Min lærer	6,0
Mine venner	23,4
Klubmedarbejder/pædagog	1,4
Sportstrænere	,6
Andre voksne	4,1
Total	100,0

Tabel 19 (Eleverne måtte kun sætte et kryds)

Over en fjerdedel taler ikke med nogen om det, når de er blevet mobbet. Enten fordi de ikke har nogen at tale med, eller også fordi de vælger at lade være med at tale med andre om det. Disse 26,9 % skal selv håndtere problemet.

Noget tyder på, at 7. klasseeleverne gerne ville i kontakt med en voksen, hvis de kunne.

Jeg kan få fat på en voksen, når jeg har brug for det

	Procent
Meget enig	36,8
Lidt enig	31,0
Lidt uenig	21,2
Meget uenig	10,9
Total	100,0

Tabel 20

32,1 % er nemlig meget uenige eller lidt uenige i, at de kan få fat på en voksen, når de har brug for det. Det viser noget om voksenrollen generelt. Børnene vil formentlig gerne have fat i de voksne, men en tredjedel oplever ikke at kunne få fat på én, når de har brug for det. Det tyder altså på, at de voksne ikke er så tilgængelige som ønskeligt.

Samtidig er det ikke alle, der oplever, at voksne aktivt går ind og forhindrer mobning. Ca. 75 % af eleverne i 7. klasse oplever, at de voksne griber ind, når der foregår mobning. Men der er stadigvæk ca. 25 %, der ikke oplever, at det sker.

Generelt kan man altså sige, at de voksne ikke er så tilgængelige, når eleverne har brug for en voksen. Samtidig oplever 25 % af eleverne i 7. klasse, at de voksne ikke griber ind, når der er foregået mobning.

Forældrenes rolle

I tidligere undersøgelser i Børnerådets Børnepanel har vi set, at forældrene generelt spiller en vigtig rolle i forhold til børnenes adfærd og handlinger. Det er også tilfældet i denne undersøgelse. For at finde frem til, hvordan forældrene forholder sig til andre mennesker, har vi spurgt børnene, om de har oplevet deres forældre tale nedsættende om andre mennesker.

Sammenhængen mellem forældrenes adfærd og børnenes mobning af andre

		Mobbet andre			Total
		Ja	Nej	Det ved jeg ikke	
Har du oplevet at dine forældre har talt nedsættende om andre	Ja, ofte	46,0%	27,6%	26,4%	100,0%
	Ja, en gang imellem	38,7%	29,3%	32,0%	100,0%
	Sjældent	27,5%	39,9%	32,7%	100,0%
	Aldrig	19,3%	55,5%	25,2%	100,0%
	Ved ikke	23,4%	35,1%	41,5%	100,0%
Total		29,6%	38,2%	32,2%	100,0%

Tabel 21

Som man kan se af tabellen ovenfor, er der en tydelig sammenhæng mellem det, man kan kalde forældrenes attitude og børnenes adfærd. Jo mere forældrene har talt nedsættende om andre mennesker, jo mere har børnene også været med til at mobbe andre.

Det interessante er, at det primært er mellem forældrenes egen attitude/"adfærd" og børnenes mobning af andre, man kan finde en tydelig sammenhæng. Det betyder altså, at det i høj grad er, hvad forældrene *viser* og *gør*, der har betydning for børnenes adfærd omkring mobning – og ikke hvad de siger.

Det ser ikke ud til at have den store indvirkning, at forældrene taler med deres børn om mobning. På et spørgsmål herom svarer imidlertid 81,0 % af eleverne, at en af måderne man kunne løse mobningen på, er ved, at forældrene taler med deres børn om mobning.

Det viser sig dog, at det primært er de børn, som ikke selv mobber, der mener, at det vil hjælpe, at forældrene taler med børnene. Mobberne ser anderledes på det. De mener ikke, at det vil hjælpe, at forældrene tager en snak med dem om problemet.

Forældrene spiller ikke overraskende en væsentlig rolle, specielt som rollemodeller for, hvordan man behandler andre mennesker.

Lærernes rolle

Denne undersøgelse har koncentreret sig om mobningen på skolerne eller omkring skolen. Lærerne spiller derfor en central rolle i forhold til mobningen, da de er de voksne, som fysisk er tættest på mobningen.

Et flertal af børn i 7. klasse oplever lærerne som sympatiske og engagerede i elevernes problemer og hverdagsliv. Børnene er blevet stillet en række spørgsmål, der handler om forholdet til deres lærer. Svarene er på mange måder positive:

- 69,5 % oplever, at de kan betro sig til deres lærer
- 70,9 % oplever, at lærerne hjælper, når der er problemer
- 72,6 % oplever sig retfærdigt behandlet af deres lærer

Men selvom et flertal af eleverne har positive oplevelser forbundet med deres lærere, er der stadigvæk et alt for stort mindretal, som ikke har det. Når 70 % af eleverne mener, at de kan betro sig til deres lærer, så er der samtidig 30 % af eleverne, som ikke mener, at de kan gå til deres lærer og betro sig. For nogle børn er der altså en anden side af historien.

Har du følt dig mobbet af en lærer?

	Procent
Ja	20,7
Nej	79,3
Total	100,0

Tabel 22

20,7 % af eleverne i 7. klasse har følt sig mobbet af en lærer⁴. Det svarer til halvdelen af dem, som er blevet mobbet i løbet af deres skoletid.

Dette svar må tages for pålydende med respekt for de følelser og oplevelser, som eleverne har haft i den konkrete situation. Hver femte elev eller *4 – 5 elever i hver klasse* har denne oplevelse. Det er de elever, som i forvejen er udsat for mobning, der også er blevet mobbet af en lærer, og denne gruppe er altså ekstremt udsat.

Selv ud fra et subjektivt oplevelsesperspektiv er tallet alarmerende højt. Det må sætte refleksion og etisk selvransagelse højt på listen over emner på den pædagogiske dagsorden i skolen.

55,1 % af de elever, som har følt sig mobbet af en lærer, har oplevet, at mobningen primært skete ved, at læreren gjorde dem til grin foran resten af klassen. Eleverne har også fået mulighed for selv at formulere sig om deres oplevelser med mobning fra en lærer:

”...Jeg er blevet mobbet, fordi jeg har en anden etnisk baggrund...”

”...en lærer der kaldte mig fede, for jeg er lidt overvægtig...”

”...Han siger at jeg er dårlig...”

”...Hvis man ikke kan finde ud af faget bliver man kaldt dum...”

”...Ved at bruge øgenavne...”

”...ved at kalde en elev for et svin...”

”...Ved konstant at være på nakken af en bestemt elev...”

⁴ Spørgsmålet er møntet på hele elevens skoleperiode og der er derfor ikke nødvendigvis tale om en lærer, som eleven har i øjeblikket.

Som man kan se, er der forskellige måder, hvorpå lærerne mobber eleverne. Men det modsatte gør sig også gældende – nemlig at eleverne mobber deres lærere. 23,3 % af eleverne har selv været med til at mobbe en lærer. 22,0 % er i tvivl om de har mobbet deres lærer.

Der viser sig at være en tydelig sammenhæng mellem det at mobbe en lærer og selv blive mobbet af en lærer, når man ”krydser” de to variable. I denne krydskørsel har 41,7 % af eleverne oplevet, at en lærer mobber. For disse 41,7 % legitimerer læreren muligvis mobning.

Lærerne må øge selvbevidstheden om deres virkning som rollemodeller, hvis de skal være med til at afhjælpe mobning i klassen. Det er vanskeligt for dem at fremstå troværdigt og tale mod mobning, hvis eleverne har været vidne til, at de mobber.

På trods af dette er der stadigvæk 77 % af eleverne, der mener, at det vil kunne hjælpe på mobningen, hvis lærerne tog en snak med eleverne om mobning. Det er dog kun de elever, som ikke mobber andre, der mener, at det vil kunne hjælpe på mobningen. De elever, der selv bliver mobbet, tror ikke på, at det vil have nogen effekt. Det samme gør sig gældende for de elever, der selv mobber andre. Hvorfor det forholder sig sådan, siger denne undersøgelse ikke noget om, men det kunne være interessant at gå dybere ned i denne problematik for at få et bedre udgangspunkt for en effektiv indsats.

Opsummering

Af undersøgelsen fremgår det, at de voksne ikke er bevidste nok om deres ansvar. De er med deres egen attitude og adfærd stærkt medvirkende til at skabe en gruppe af mobbere blandt børnene. Børn og unge har de voksne som rollemodeller, og når de voksne taler nedsættende om andre, eller når lærerne selv, bevidst eller ej, mobber børnene, så er det ikke vanskeligt at forstå, at der findes mobning i de danske skoler.

For et flertal af eleverne indtager lærerne en positiv rolle. Der er dog et stort mindretal, som ikke oplever det – og hele 20,7 % af eleverne oplever sig mobbet af en lærer i løbet af deres skoletid. Lærerne er således på mange måder en del af problematikken omkring mobning.

Halvdelen af alle børn, som er blevet mobbet i løbet af deres liv, har følt sig mobbet af en lærer. De elever, som ikke er involveret i mobning, har stor tiltro til, at læreren kan gøre en forskel i mobbeproblematikken, mens elever, som bliver mobbet eller mobber andre, har en noget lavere tro på, at læreren kan gøre en forskel. Højest sandsynligt fordi det er dem, som også selv har oplevet, at læreren mobber. Derfor er det klart, at så længe en femtedel af eleverne oplever at føle sig mobbet af en lærer, kan man ikke løse mobbeproblemerne i skolen – for læreren mobber jo selv.

Forældrenes attituder og adfærd er stærkt medvirkende til, om deres børn mobber andre.

Lærernes oplevelse af situationen

Lærerne til klasserne i Børnerådets Børne- & Ungepanel har besvaret et spørgeskema specielt lavet til dem. Svarprocenten var dog kun lidt over 30 %, hvilket gør det vanskeligt at sige noget generelt om lærernes oplevelser.

I lærernes besvarelser er der kun få, som angiver, at der er problemer med mobning i deres klasse. En nærmere undersøgelse af tallene viser dog, at det ikke er alle lærere, der er helt klart over, hvordan eleverne har det i klassen. Når vi krydser børnenes og lærernes besvarelser, kan vi se, at eleverne i nogle klasser fortæller, at de har problemer med mobning, mens deres lærer ikke mener, at der er nogen problemer. Det modsatte gør sig også gældende i nogle tilfælde. Lærerne er også blevet spurgt om, hvilke redskaber de oplever som vigtige i forhold til at håndtere mobning i klassen. Blandt de nævnte redskaber findes cirkelsamtaler, forskellige konfliktløsningsmodeller, snak og rollespil, social årsplan, tid til samtale med eleverne etc., hvilket alle er redskaber, som sigter på en konstruktiv dialog med eleverne.

Overordnet kan man sige, at det er vigtigt, at lærerne er helt klar over, hvordan klassen befinder sig rent socialt, så de kan sætte ind med den rigtige indsats. De redskaber, som lærerne ønsker at bruge i forbindelse med håndteringen af mobning, har i høj grad noget at gøre med samtale mellem elev og lærer og eleverne imellem. Et interessant aspekt er i denne sammenhæng, at en del af mobberne og af ofrene ikke finder, at samtale har effekt.

Metodeappendiks

Undersøgelsen er foretaget kvantitativt i Børnerådets Børne- & Ungepanel. Desuden er der foretaget et fokusgruppeinterview med elever i samme aldersgruppe. Citaterne i rapporten stammer både herfra og fra de åbne spørgsmål i den kvantitative undersøgelse.

Hvad er mobning?

I undersøgelsen har vi valgt ikke at definere mobning på forhånd over for børnene. I vores fokusgruppeinterview viste det sig, at eleverne havde en udmærket forståelse af mobning og havde let ved at skelne mobning fra drilleri, hvilket andre undersøgelser også har vist (Andersen og Kjærulff 2003:89)⁵. Naturligvis er oplevelsen af mobning subjektiv, og det kan være, at nogle opfatter noget som mobning, som ikke var tænkt som mobning. Det vigtige i denne sammenhæng er imidlertid, at når den enkelte oplever noget som mobning, så er det mobning.

Børnerådet har i en årrække i Børnerådets Børnepanel lavet kvantitative undersøgelser om børns meninger, synspunkter og forhold. Denne undersøgelse er lavet i et helt nyt Børne- & Ungepanel. Respondenterne udfylder nu spørgeskemaet på Internettet – en indsamlingsmetode som Børnerådet ikke tidligere har benyttet.

Udvalg af respondenterne

Børne- & Ungepanelet består i denne undersøgelse af 1.538 elever fordelt på 76 klasser. De 76 klasser er blevet udvalgt ved en vilkårlig udtrækning, foretaget af Danmarks Pædagogiske Universitet v. Peter Allerup.

Hver elev modtager et password, så den enkelte elev kun kan logge sig ind på spørgeskemaet og sende det én gang. På den måde kan eleven kun svare én gang og dermed er repræsentativiteten sikret, hvis man opnår en svarprocent, der er høj nok.

Indsamling af data

Efter tidligere at have foretaget en pilotundersøgelse med den førnævnte indsamlingsmetode, hvor forskellige fejl blev rettet, har der i denne undersøgelse ikke været nogen indsamlingsvanskeligheder.

Der er indkommet 1360 svar, hvilket svarer til en svarprocent på 88. Dette er ganske tilfredsstillende, og man må på denne baggrund konstatere, at der er en stor repræsentativitet i undersøgelsen.

Statistiske test

Vi har benyttet os af to statistiske tests. Det ene er χ^2 testet, som indikerer en sammenhæng mellem to variable. (Kreiner 239-260).

Det andet er gammatestet, som fortæller noget om styrken af sammenhængen mellem to ordinale variable (Kreiner 1999:204). Følgende er hvordan man typisk måler styrken af sammenhænge i små tabeller (under 20 celler) (Kreiner 1999:211):

Svag: gamma-koefficient $< 0,15$

Moderat: gamma-koefficient $0,15 - 0,30$

Stærk: gamma-koefficient $> 0,30$

⁵ Andersen, Dines og Kjærulff, Annemette, *Hvad kan børn svare på*, 2003, SFI, København